

VẬN DỤNG PHÉP TU TỪ TRONG TÍT BÁO THỂ THAO

DƯƠNG VĂN QUANG*

TÓM TẮT

Có đến 300 tit trong tổng số khoảng 600 tit báo thể thao đăng báo điện tử trong 2 năm 2012-2013 được khảo sát có sử dụng biện pháp tu từ. Đây là phương thức được sử dụng phổ biến trong tit báo thể thao, nhất là mảng bóng đá, nhằm thu hút độc giả; tạo sự liên tưởng bất ngờ, thú vị; tăng thêm giá trị cho tác phẩm báo chí.

Từ khóa: tit báo, báo điện tử, phép tu từ, thể thao, độc giả.

ABSTRACT

Using rhetorical devices for headline of sports in electronic newspapers

Nearly 300 out of 600 headlines in sports that were posted online for 2 years from 2012 to 2013 made use of rhetorical devices. It is concluded that the devices are commonly used in headlines of sports, especially soccer. The aims of the devices are attracting readers; creating unexpected and interesting association; and adding value to the articles.

Keywords: headline, electronic newspaper, rhetorical devices, sports, reader.

1. Những vấn đề chung

Tít (tiếng Pháp: titre; tiếng Anh: headline; còn được gọi là tiêu đề, đầu đề...) là thành phần quan trọng của một tác phẩm báo chí. Có những trường hợp tít quyết định việc độc giả có đọc tác phẩm đó hay không.

Dù rằng tiêu chí chung của tít báo chí là hay, gọn, chính xác, song ở mỗi loại hình báo chí và từng thể loại, thể tài khác nhau, tiêu chí chọn đặt tít cũng khác nhau.

Thực tế, tít báo in thường “hiền lành” hơn so với báo điện tử vì đặc điểm của báo điện tử là phải luôn hấp dẫn, thậm chí giật gân. So với các lĩnh vực chính trị, kinh tế, khoa học... vốn đòi hỏi tít tin - bài phải chính chu, ngay ngắn và dễ hiểu thì ở lĩnh vực thể thao, tít tin - bài luôn có xu hướng thoáng hơn, phong phú

hơn nhờ cách dùng từ khá linh hoạt, giàu hình ảnh.

Theo Bộ trưởng Bộ Thông tin - Truyền thông Nguyễn Bắc Sơn, cả nước hiện có 61 báo điện tử, 191 trang mạng xã hội và trên 1000 trang thông tin điện tử [13]. Trong số này, hầu hết đều có phụ trang về thể thao (dùng tên miền phụ - subdomain) hoặc mục thể thao để chuyển tải thông tin về các sự kiện thể dục thể thao trong nước và quốc tế diễn ra liên tục, rất hấp dẫn. Các báo điện tử vốn có thể mạnh nhanh nhạy, đa phương tiện, “đắt đai” lại không hạn chế nên đã vượt trội trong cuộc đua đưa tin về thể thao, nhất là những sự kiện nóng được quan tâm như các vòng chung kết bóng đá châu Âu, bóng đá thế giới; các giải quần vợt (tennis) quốc tế lớn; Olympic; SEA Games...

Trong hoàn cảnh đó, ngoài chạy đua về tốc độ truyền tin, các báo còn rất chú trọng việc đặt tít cho tin, bài sao cho

* HVCH, Trường Đại học KHXH&NV, Đại học Quốc gia TPHCM

thật hay, hấp dẫn. Đối với một lĩnh vực được cho là “cơ bắp”, xơ cứng như thể thao, nhiều báo đã chú ý “mềm hóa” tiêu đề bằng cách sử dụng kỹ thuật ngôn ngữ, trong đó phép tu từ được sử dụng khá phổ biến.

Vì vậy, nghiên cứu cách đặt tit cho tin, bài thể thao trên báo điện tử nhằm góp thêm một góc nhìn về đời sống báo chí nói chung, báo điện tử ở lĩnh vực thể thao nói riêng, đồng thời đề xuất những giải pháp giúp người làm báo ngày càng hoàn thiện kỹ năng hành nghề của mình.

2. Phương pháp và phạm vi nghiên cứu

2.1. Phương pháp

Trong khuôn khổ bài báo này, chúng tôi sử dụng các phương pháp nghiên cứu chủ yếu sau đây:

- *Phương pháp định lượng và định tính*: Thống kê và phân loại những tit báo sử dụng biện pháp tu từ trong tổng cộng 600 tit báo lĩnh vực thể thao được khảo sát.

- *Phương pháp miêu tả*: Căn cứ nội dung của tit, chúng tôi miêu tả và phân loại các tit dựa trên biện pháp tu từ.

2.2. Phạm vi

- *Tit chính của các bài báo thể thao, chỉ tập trung trong lĩnh vực bóng đá, chủ yếu là bóng đá quốc tế.*

- *Đăng trên báo điện tử Tuổi trẻ Online, Thanh niên Online, Người lao động Online và Vietnamnet.*

- *Thời gian đăng báo trong năm 2012 và 2013.*

3. Tit báo: đặc điểm, chức năng, phân loại

Báo chí thường có các loại tit phổ

biến, bao gồm: tit chính (titre), tit phụ trên (surtitre), tit phụ dưới (sous titre), tit xen (intertitre).

Bài báo này chỉ tập trung khảo sát tit chính.

3.1. Đặc điểm

Tit chính chuyển tải nội dung cốt lõi của tác phẩm, giúp người xem phân biệt được tác phẩm này với tác phẩm khác trên một trang báo.

Bộ phận này nằm ở đầu bài báo, là thành phần bắt buộc đối với hầu hết tác phẩm báo chí. Nội dung tit thường là cái lõi của tác phẩm đó.

Mỗi tác phẩm báo chí chỉ có một tit chính.

Ví dụ:

Sẽ mãi mãi với U19 [14]

Kích cỡ chữ tit chính luôn lớn nhất trong các loại tit, viết hoa toàn bộ tit hay không tùy mỗi tờ báo, mỗi dạng báo. Trong 4 báo được khảo sát thì tit chính luôn có cỡ chữ lớn nhất và chỉ viết hoa chữ đầu hoặc các danh từ riêng.

3.2. Chức năng

Các loại tit nói chung có 3 chức năng cơ bản, bao gồm:

- *Thu hút độc giả bằng thủ thuật trình bày và chất liệu ngữ nghĩa, ngữ âm;*
- *Cung cấp thông tin chính một cách trực quan;*
- *Tổ chức trang báo.*

3.3. Các dạng tit

Có hai dạng tit cơ bản là tit thông tin và tit kích thích (còn gọi là tit gợi).

3.3.1. Tit thông tin

Là tit chuyển tải thông tin tức thì đến độc giả, tóm lược được nội dung của tác phẩm báo chí. Dạng tit này thường

dành cho các thể loại bài tường thuật, phản ánh, ghi nhanh, để trả lời cho các câu hỏi: chuyện gì? ai? thế nào?...

Tít thông tin thường cô đọng, trực diện, dễ hiểu.

Ví dụ:

U23 gút danh sách [21]

3.3.2. Tít kích thích

Là dạng tít gợi sự tò mò đối với người xem, khiến bạn đọc phải dừng lại và đọc bài.

Tít kích thích không cung cấp nhiều thông tin mà chỉ nêu ý tứ bằng cách sử dụng những từ khóa gây sốc, những thủ pháp ngôn ngữ... để dẫn dụ người xem.

Một trong những biện pháp rất phổ biến được sử dụng trong tít gọi là biện pháp tu từ.

Ví dụ:

Man City “thọc gậy bánh xe” phá Real [10]

(CLB Anh Manchester City từng muốn mua tiền vệ Isco người Tây Ban Nha nhưng đã bị CLB Real Madrid của Tây Ban Nha “nẫng tay trên”. Sau một thời gian dài thấy Isco không được Real dùng, Man City muốn lôi kéo Isco về bằng cách chào giá cao, trong khi Isco cũng muốn về vì được trả nhiều tiền lại vừa có cơ hội thi đấu. Chuyện này khiến nội bộ Real lục đục).

Biện pháp tu từ ở đây là vận dụng thành ngữ “thọc gậy bánh xe” cho tít. Thành ngữ này có nghĩa là khi công việc đang tiến triển bình thường thì có kẻ chen vào phá hại.

4. Tu từ trong tít báo về bóng đá

4.1. So sánh và ẩn dụ

“So sánh tu từ là cách công khai đối

chiếu hai hay nhiều đối tượng cùng có một dấu hiệu chung nào đấy (nét giống nhau) nhằm diễn tả một hình ảnh, đặc điểm của đối tượng” [5].

“Ẩn dụ là cách cá nhân lâm thời lấy tên gọi biểu thị đối tượng này dùng để biểu thị đối tượng kia trên cơ sở mối quan hệ liên tưởng về nét tương đồng giữa hai đối tượng” [5].

Đây là phép tu từ rất thường gặp trong các tít thể thao, nhất là bóng đá. Thường thì tác giả muốn so sánh vấn đề/ sự việc/ nhân vật... cần phản ánh với một hình ảnh, tình trạng nào đó để làm bật lên ý cần nhấn mạnh.

Ví dụ:

- *Loew: “Gặp Hi Lạp như cắn vào đá”* [19]

(HLV tuyển Đức Joachim Loew phát biểu với báo giới rằng Hi Lạp là đội bóng khó chơi, Đức sẽ rất khó khăn (như cắn vào đá) khi đối đầu với Hi Lạp ở trận tứ kết Euro 2012).

- *Ronaldo tỏa sáng = Hà Lan về nước* [16]

(Trận Bồ Đào Nha - Hà Lan, tiền đạo Cristiano Ronaldo của Bồ Đào Nha ghi 2 bàn trong chiến thắng 2-1 của Bồ Đào Nha, đồng nghĩa rằng Hà Lan phải chia tay cuộc chơi Euro 2012. Dấu bằng (=) thể hiện mối quan hệ nhân - quả, là phép so sánh độc đáo trong đặt tít báo chí).

- *Hà Lan tin sẽ lách qua cửa hẹp* [17]

(Bài báo dẫn lời các cầu thủ Hà Lan, tin tưởng rằng họ có thể tiến vào tứ kết Euro 2012 dù cơ hội dành cho họ chỉ hơn 9%. Hơn 90% cơ hội còn lại chia đều cho 3 đội cùng bảng. “Cửa hẹp” ở đây ý

nói cơ hội còn rất ít).

- Anh và Thụy Điển “nổ pháo” trước giờ bóng lăn [25]

(Cả hai đội đều dùng “võ mồm” để lên dây cót nhằm “uy hiếp” tinh thần lẫn nhau trước trận cầu quyết định lượt thứ 2 bảng D Euro 2012. Mỗi bên đều có những phát biểu tự tin quá mức trước giờ bóng lăn, tiếng lóng gọi là “nổ”).

4.2. Hoán dụ

“Hoán dụ tu từ là cách cá nhân lâm thời lấy tên gọi của đối tượng này để biểu thị đối tượng kia dựa trên mối quan hệ liên tưởng logic khách quan giữa hai đối tượng” [5].

Trong bóng đá, không ít tuyển quốc gia hoặc CLB nổi tiếng đều có một biệt danh riêng. Biệt danh này được dùng thay cho tên đội tuyển/câu lạc bộ đó.

Chẳng hạn, Hà Lan là “con lóc màu da cam” vì màu áo truyền thống của tuyển này màu cam, có lối đá tổng lực; Italy là “thiên thanh” - màu áo của tuyển này, Manchester United (M.U) là “quỷ đỏ” vì áo truyền thống của CLB là màu đỏ, lại có khả năng tấn công hủy diệt và biến hóa như... “quỷ” (!).

Ví dụ:

Kèo mới Italia: Niềm tin vào thiên thanh. [23]

(Vietnamnet có bài phân tích cơ hội tiến sâu của tuyển Italy tại VCK Euro và trấn an giới cá cược hãy tin vào đội bóng với sắc áo màu thiên thanh này).

Ví dụ:

“Quỷ đỏ” mất ngôi đầu [13]

(CLB M.U thua Norwich 0-1, trong khi kinh địch cùng thành phố là Manchester City thắng Aston Villa 5-0 ở

giải Ngoại hạng Anh. Mất điểm, M.U để Man City tạm thời chiếm ngôi đầu giải đấu).

4.3. Nhân hóa

Nhân hóa hay nhân cách hóa là cách “gán cho loài vật hoặc vật vô tri hình dáng, tính cách hoặc ngôn ngữ của con người thật” [3].

Ví dụ:

- *Arsenal bắn gậy cánh “chích chòe”* [9]

(CLB Anh Arsenal có biệt danh là “pháo thủ”, còn “chích chòe” là biệt danh của CLB Newcastle. Trận này, Arsenal hạ đội chủ nhà 0-1. Tít dùng hình ảnh nhân hóa: “bắn hạ”, nói thay cho chiến thắng.

4.4. Ngoa dụ

Ngoa dụ là “cách nói so sánh phóng đại nhằm diễn đạt ý một cách mạnh mẽ” [3].

Ví dụ:

- *Rooney lập siêu phẩm giải cứu M.U* [12]

(Hull City dẫn trước M.U 2 bàn. Rooney của M.U bất ngờ tỏa sáng, cùng đồng đội ghi liên tiếp 3 bàn giúp M.U lội ngược dòng thắng 3-2, trong đó Rooney ghi 1 bàn tuyệt đẹp - siêu phẩm). Phép ngoa dụ nằm ở “siêu phẩm” và “giải cứu”.

- *Đội Anh tránh không khỏi “bảng tử thần”* [18]

(Bốc thăm chia bảng VCK World Cup 2014, tuyển Anh chung bảng D với 2 cựu vô địch bóng đá thế giới là Italy và Uruguay nên đây là bảng đấu rất căng, được nói quá là “tử thần”).

4.5. Vận dụng, cải biên tục ngữ, thành

ngữ

Tục ngữ, thành ngữ là lời ăn tiếng nói hằng ngày của người lao động; những lời nói nôm na, giản dị mà giàu hình ảnh, thấm đượm tâm hồn và triết lí dân tộc. Chúng dễ hiểu với mọi người, được mọi người tiếp nhận, sử dụng và vận dụng dễ dàng. Vì vậy, sử dụng đúng, vận dụng khéo và thích hợp tục ngữ, thành ngữ sẽ làm cho bài viết thêm hấp dẫn. Điều này lại càng đúng với bài viết trên báo chí [1].

Ví dụ:

- *Thủ quân Liverpool “ngồi chơi xoi nước” đến hết năm* [20]

(Đội trưởng CLB Liverpool Steve Gerrard bị chấn thương nên phải “ngồi chơi xoi nước”, tức là không thi đấu được đến cuối năm 2013).

Trong trường hợp này, thành ngữ “ngồi chơi xoi nước” được dùng nguyên trạng.

- *Nếu thua Anh, Ukraine sẽ “mất cả chì lẫn chài”* [8]

(Trong cảnh huống này, Ukraine là nước đồng chủ nhà Euro 2012, nếu thua tuyển Anh thì không chỉ họ phải dừng cuộc chơi mà còn rất đáng tiếc vì đã bỏ rất nhiều tiền bạc, công sức cho đội bóng và việc tổ chức vận hội thể thao này).

“Mất cả chì lẫn chài” là thành ngữ hàm ý mất tất cả, chẳng còn gì. Thành ngữ này cũng được dùng nguyên trạng.

Một dạng khác là cải biên tục ngữ, thành ngữ.

Ví dụ:

Lãnh đạo M.U vẽ đường cho David Moyes... chạy [22]

(Về huấn luyện M.U thay HLV tiền

nhiệm Alex Ferguson, ông Moyes cùng các học trò nhận thất bại liên tiếp. Trong lúc CĐV đề nghị sa thải ông Moyes thì lãnh đạo CLB này nói M.U không nhất thiết phải đoạt cúp, thành tích ra sao cũng được. Tít vận dụng thành ngữ “vẽ đường cho hươu chạy” để biểu đạt ý này).

Lê Công Tuấn cho rằng cách vận dụng thành ngữ như trên là một dạng thức của chơi chữ: “... Việc sáng tạo ngôn ngữ như thế không làm giảm đi những giá trị của tục ngữ, thành ngữ vốn được xem là chân lí” [6].

4.6. Chơi chữ

“Chơi chữ là cách tu từ vận dụng linh hoạt các tiềm năng về ngữ âm, chữ viết, từ vựng, ngữ pháp của tiếng Việt nhằm tạo nên phần tin khác loại song song tồn tại với phần tin cơ sở. Phần tin khác loại này - tức lượng ngữ nghĩa mới - là bất ngờ và về bản chất, không có quan hệ phù hợp với phần tin - tức thông báo - cơ sở” [5].

Ví dụ:

- *HLV Mourinho lộ kế hoạch sau khi “về vườn”* [24]

(Ông Mourinho đang là HLV của CLB Chelsea (Anh). Ông cho biết sau khi nghỉ việc sẽ làm bình luận viên thể thao).

- *Gà Gaulois dường bị cúm!* [15]

“Gà Gaulois” là biệt danh của tuyển Pháp. Vì không giành được vé chính thức dự VCK World Cup 2014, Pháp phải đấu 2 trận play-off với Ukraine. Trận lượt đi, Pháp đá dở, dưới sức, thua Ukraine 0-2. Các cầu thủ đá như đi bộ, “gà rù”, nên nói gà Gaulois về như bị cúm là vậy.

Ngoài việc sử dụng các biện pháp

tu từ nêu trên, những tí thể thao đôi khi còn sử dụng điển cố, điển tích văn học. Đối với trường hợp này, nhiều độc giả sẽ phải “động não” hoặc tra cứu mới có thể hiểu được tác giả muốn nói gì, hoặc nếu như không đọc hết cả bài báo, thì có thể không hiểu được.

Ví dụ:

Dan Mạch - Bồ Đào Nha: Người lên ngựa, kẻ chia bào. [7]

Biện pháp tu từ trong tí trên là dẫn ngữ - tập Kiều. Xin nhấn mạnh đây là tí hay nhưng quá đặc thù, tác giả (hoặc người biên tập) đã cố công dùng đến tích Thúc Sinh từ biệt Thúy Kiều trong *Truyện Kiều* để diễn tả cuộc chia tay/ở lại cuộc chơi bóng đá Euro 2012. Nếu là độc giả không có vốn kiến thức văn học, thì họ có thể cho rằng đây là một cái tí rườm rà, chỉ cần nói “Dan Mạch - Bồ Đào Nha: Người đi, kẻ ở” là đủ; còn với những độc giả hiểu văn chương (số này không nhiều), họ có thể đánh giá đó là một tí hay!

5. Đánh giá, kết luận

Trong 600 tí được khảo sát, có đến gần 300 tí có sử dụng biện pháp tu từ (tỉ lệ 50%). Các tí đã dẫn có sử dụng phép tu từ nói trên hầu hết là tí kích thích (tít gợi), dùng ngôn ngữ, hình ảnh đa nghĩa, khơi gợi sự liên tưởng; thu hút bạn đọc từ cái lướt mắt đầu tiên, sau đó phải đọc và cảm thấy thú vị khi hiểu chuyện; có thể gây sốc nhưng không sai lệch sự thật, trái

đạo đức.

Đối với báo điện tử, tí kích thích được sử dụng nhiều hơn đáng kể so với báo in. Không phải chỉ bây giờ mà từ vài năm trước, tí kích thích đã được các báo điện tử chú trọng sử dụng như một cách thu hút độc giả, tạo bản sắc cho báo và giữ chân độc giả ở lại với báo lâu hơn. Xu hướng này sẽ còn kéo dài trong nhiều năm tới.

Tuy nhiên, giải pháp nào cũng có tính hai mặt của nó. Đối với những dạng tí dùng phép tu từ trong thể thao mà bài báo này đã đề cập, không phải độc giả nào cũng có thể hiểu hoặc “cảm” được nếu họ không phải là người quan tâm đến thể thao. Là một người không mê bóng đá, làm sao một độc giả có thể biết “quý đỏ”, “pháo thủ”, “đại bàng trắng”... là gì!

Chúng ta thấy rằng trong điều kiện văn hóa đọc Việt Nam với nhiều phân tầng, trình độ độc giả khác nhau, phương tiện nghe nhìn khác nhau..., cách tiếp cận, am hiểu và thụ hưởng thông tin từ từng nhóm đối tượng độc giả đối với báo điện tử cũng khác nhau.

Vì vậy, sử dụng phép tu từ trong tí báo điện tử, như ở đây là tí thể thao, là cần khuyến khích nhưng phải chừng mực, tránh sa đà vào những thành ngữ, tục ngữ, ngôn từ quá rắc rối, nhiều tầng nghĩa... Bởi lẽ, tí nào cũng hướng đến mục đích tối thượng là cung cấp thông tin cho bạn đọc.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

SÁCH, TẠP CHÍ

1. Nguyễn Đức Dân (2004), “Vận dụng tục ngữ, thành ngữ và danh ngôn trên báo chí”, *Ngôn ngữ*, (10).
2. Harrigan Jane, Dunlap Karen Brown (2011), *Con mắt biên tập (The Editorial Eye)*, Nxb Tổng hợp TP HCM.
3. Hoàng Phê (chủ biên) (2001), *Từ điển tiếng Việt*, Nxb Đà Nẵng - Trung tâm Từ điển học.
4. Missouri Group (2010), *Nhà báo hiện đại*, Nxb Trẻ TP HCM.
5. Cù Đình Tú (2007), *Phong cách học và đặc điểm tu từ tiếng Việt*, Nxb Giáo dục.
6. Lê Công Tuấn (2005), “Về hiện tượng cải biên hay chơi chữ trong tục ngữ”, *Ngôn ngữ & Đời sống*.

BÁO ĐIỆN TỬ

7. Kim Anh (2012), “Đan Mạch - Bồ Đào Nha: Người lên ngựa, kẻ chia bào”, *Dân trí* ngày 13-6, <http://dantri.com.vn/the-thao/dan-mach-bo-dao-nha-nguoi-len-ngua-ke-chia-bao-606302.htm>.
8. Thế Anh (2012), “Nếu thua Anh, Ukraine sẽ ‘mất cả chì lẫn chài’”, *Báo Tuổi trẻ Online* ngày 17-6, <http://thethao.tuoitre.vn/tin/2012/06/17/hau-truong/neu-thua-anh-ukraine-se-mat-ca-chi-lan-chai/13322.html>
9. T.A (2013), “Arsenal bắn gậy cánh ‘chích chòe’”, *Vietnamnet* ngày 29-12, <http://thethao.vietnamnet.vn/fms/premier-league/92609/arsenal-ban-gay-canh--chich-choe-.html>
10. T.A (2014), “Man City ‘thọc gậy bánh xe’ phá Real”, *Vietnamnet* ngày 17-2, <http://thethao.vietnamnet.vn/fms/premier-league/95707/man-city--thoc-gay-banh-xe--pha-real.html>
11. Đông Bắc (2012), “Việt Nam không có báo lá cải”, *Báo Người lao động Online* ngày 12-6, <http://nld.com.vn/thoi-su-trong-nuoc/viet-nam-khong-co-bao-la-cai-20120612103355528.htm>
12. Thiên Bình (2013), “Rooney lập siêu phẩm giải cứu M.U”, *Vietnamnet* ngày 26-12, <http://thethao.vietnamnet.vn/fms/premier-league/92467/cap-nhat-hull-2-2-m-u--rooney-lap-sieu-pham--h1-.html>
13. Anh Dũng (2012), “Quý đở” mất ngôi đầu, *Báo Người lao động Online* ngày 18-11-2012, <http://nld.com.vn/the-thao/quy-do-mat-ngoi-dau-20121118023756136.htm>
14. Anh Dũng (2012), “Sẽ mãi mãi với U19”, *Báo Người lao động Online* ngày 25-12, <http://nld.com.vn/the-thao/se-man-nhan-voi-u19-20131225205954125.htm>
15. Trần Đoàn (2013), “Gà Gaulois dường bị cúm!”, *Báo Người lao động Online* ngày 16-11, <http://nld.com.vn/the-thao/ga-gaulois-duong-bi-cum-131116103553840.htm>
16. Sĩ Huyền (2012), “Ronaldo tỏa sáng = Hà Lan về nước”, *Báo Tuổi trẻ Online* ngày 18-6, <http://thethao.tuoitre.vn/tin/2012/06/18/cac-mon-khac/ronaldo-toa-sang-ha-lan-ve-nuoc/13335.html>

17. Đặng Khoa (2012), “Hà Lan tin lách qua cửa hẹp”, *Báo Tuổi trẻ Online* ngày 17-6, <http://thethao.tuoitre.vn/tin/2012/06/17/cac-mon-khac/ha-lan-tin-lach-qua-cua-hep/13319.html>
18. Đông Linh (2013), “Đội Anh không tránh khỏi ‘bảng tử thần’”, *Báo Người lao động Online* ngày 7-12, <http://nld.com.vn/the-thao/doi-anh-tranh-khong-khoi-bang-tu-than-20131207104023455.htm>
19. Đ.K.L (2012), “HLV Loew: Gặp Hi Lạp như cắn vào đá”, *Báo Tuổi trẻ Online* ngày 18-6, <http://thethao.tuoitre.vn/tin/2012/06/18/bong-da/loew-gap-hi-lap-nhu-can-vao-da/13331.html>
20. Đặng Minh (2013), “Thủ quân Liverpool ‘ngồi chơi xơi nước’ đến hết năm”, *Báo Người lao động Online* ngày 13-12, <http://nld.com.vn/the-thao/thu-quan-liverpool-ngoi-choi-xoi-nuoc-den-het-nam-20131213024958264.htm>
21. Phạm Ngọc (2013), “U23 gút danh sách”, *Báo Người lao động Online* ngày 2-12, <http://nld.com.vn/the-thao/u23-gut-danh-sach-20131202110418724.htm>
22. Tây Nguyên (2013), “Lãnh đạo M.U vẽ đường cho David Moyes... chạy”, *Báo Thanh niên Online* ngày 6-12, <http://thethao.thanhnienvn.com/pages/20131206/lanh-dao-m-u-ve-duong-cho-david-moyes-chay.aspx>
23. K.N (2012), “Kèo mới Italia: Niềm tin vào thiên thanh”, *Vietnamnet* ngày 18-6, <http://www.baomoi.com/Keo-moi-Italia-Niem-tin-vao-Thien-thanh/87/8706044.epi> (*Báo Mới* dẫn lại).
24. Đức Trường (2013), “HLV Mourinho lộ kế hoạch sau khi ‘về vườn’”, *Báo Thanh niên Online* ngày 31-12, <http://vn.news.yahoo.com/hlv-mourinho-l%E1%BB%99-k%E1%BA%BF-ho%E1%BA%A1ch-sau-khi-39-093021349.html> (*Yahoo!* dẫn lại).
25. Khánh Uyên (2012), “Anh và Thụy Điển ‘nổ pháo’ trước giờ bóng lăn”, *Báo Thanh niên Online* ngày 15-6 (*Báo Mới* dẫn lại).

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 29-12-2013; ngày phản biện đánh giá: 16-02-2014;
ngày chấp nhận đăng: 21-02-2014)